

برج طغرل

آینده‌ای از هنر معماری
با علم نجوم

برج طغرل یکی از شاهکارهای معماری است. در سال ۱۳۰۱ هـ.ق بخش فوقانی این بنای تاریخی فروریخته بود که به دست حاجی ابوالحسن معمارباشی تعمیر و بازسازی و بوستانی زیبا و مصفا پیرامون آن احداث شد. هم اکنون این بنا به عنوان یکی از جاذبه‌های مهم میراث فرهنگی و گردشگری مورد توجه علاقمندان و گردشگران است.

آن عجیب کرده است. از جمله کاربرد این برج استفاده در شب‌های تاریک با استفاده از روشن کردن آتش بر باروی بلند آن برای راهنمای مسافران جاده ابریشم که از جانب خراسان به جانب ری می‌آمدند بوده و در روز احتیاجات گاه شماری مردم را مرتفع نموده است. زیرا برج طغرل ویژگی فوق‌العاده دیگری در خود نهفته دارد و آن ساعت آفتابی منحصر به فردی است که در دل کنگره‌های آن پنهان دارد. که شاید مورد مشابه آن در تاریخ علم کمتر یافت می‌شود. همان‌طور که ذکر شد حول این برج از نمای بیرونی ۲۴ کنگره با زاویه حاده جلوه‌گر شده است که در بالای هر ترک یک کنگره چهار و نیم دایره وجود دارد که بیانگر یک ربع ساعت است و در بالای آنها نیز شش مستطیل است که هر یک ۱۰ دقیقه را نشان می‌دهد و سپس شیارهای ریزتری، به عنوان دقیقه وجود دارد. کنگره‌ها دور تا دور این اثر به گونه‌ای طراحی شده که اگر چنانچه طلوع آفتاب اتفاق بیافتد در جانب شرق بنا، کم‌کم یکی از کنگره‌ها روشن می‌شود و آفتاب درون آن می‌تابد، اگر نیم ساعت از طلوع آفتاب بگذرد نصف کنگره روشن می‌شود و اگر چنانچه دو ساعت از طلوع خورشید بگذرد یک کنگره به طور کامل روشن می‌شود و اگر چنانچه دو ساعت بگذرد دو کنگره روشن می‌شود. دو ناودان شرقی و غربی آن ساعت سه و نه را نشان می‌دهد و درهای شمال و جنوب آن نیز ساعت شش و دوازده هستند.

دریها و قوس‌های رازی که فشار فوق‌العاده‌ای را تحمل می‌کنند و تو خالی بودن دیوارهای فوقانی به استحکام بنا کمک کرده است. جنس خشت به کار رفته در برج از زاج، خاک و سفیده تخم‌مرغ است که در استحکام آن می‌افزاید. قدمت برج و پابرجا بودن آن در طی ۷۰۰ سال که از ساخت آن می‌گذرد با توجه به وقوع زلزله‌های سهمگین در ناحیه نشان از پی‌مستحکم و عمیق این بنا را دارد. سازنده این برج در کف آن در کناره‌های دیوارها، کانال‌های گذر هوا را تعبیه کرده که این کانال‌ها مانع از رطوبت دیوارها و از بین بردن خرابی‌های ناشی از آن می‌شود و دیوارهای برج، طوری طراحی شده که موجب طنین صدا در درون بنا می‌شود. اگر واعظی یا خواننده‌ای در وسط برج خطبه‌ای ایراد کند و یا تصنیفی را بسراید صدای آن در همه برج طنین‌انداز می‌شود و به صورت اکووار به سمع همه می‌رسد. که البته وجود سقفی مخروطی که بر فراز دیوارهای برج قرار داشته که هم اکنون اثری از آن بر جای نیست. استاد سازنده این برج کاربردهای دیگری را در جاودانه ساختن آن به کار برده و معماری پنهانی را برای پی بردن به اسراری با

سرزمین ایران است که در میدان سه فرهنگ سامی، مزدایی و برهمنی قرار گرفته به همین دلیل میدان ترکیبی از معماری شرق و غرب خور را در میراث‌های تاریخی خود قرار دارد یکی از این نمونه‌ها برج طغرل است. یکی از شاهکارهای دوران و زیبایی‌های بر جای مانده در زمان، در حاشیه شهر تهران در منطقه این‌بابویه شهر کهن ری است که در میان انبوهی از سازه‌های سر به فلک کشیده، شکوه خود را پس از ۷۰۰ سال و اندی که از قمت آن گذشته حفظ نموده است، برجی به بلندای تاریخ، و شکوه و تمدن ایران زمین. آری، این برج، برج طغرل نام دارد. یادواره سردار دلاور و بنیانگذار سلسله سلجوقیان «طغرل بیک سلجوقی» که بنا به روایتی این مکان نه تنها آرامگاه طغرل سلجوقی و مادرش بلکه مرقد بسیاری از فرزندان و دانشمندان عصر سلجوقی نیز بوده که این بقعه به پاسداشت عظمت آن‌ها بنا شده است. مرحوم استاد سید محمد محیط طباطبایی، ادیب معاصر وصیت کرده بود که به خاطر علاقه خاصی که به این مکان و معماری آن داشته او را در پای این برج به خاک بسپارند. این بنا با مساحتی بالغ بر ۴۸ متر مربع و ارتفاعی در حدود ۲۰ متر و با اسکلتی خشتی و آجری به صورت استوانه‌ای افراشته خودنمایی می‌کند. نمای داخلی برج طغرل به صورت استوانه‌گونه و نمای بیرونی آن از ۲۴ کنگره با زاویه‌های حاده تشکیل شده است. در ضلع شمالی و جنوبی برج دو سردر با معماری طرح رازی ساخته شده است.